

Beyan-ı Menazil-i Sefer-i Irakeyn’de Şehir Silüetleri: Matrakçı Nasuh’un Görsel Belgeleme Pratiği

City Silhouettes in Beyan-ı Menazil-i Sefer-i Irakeyn: Matrakçı Nasuh's Visual Documentation Practice

Zülbiye Sevgili POLAT

Akdeniz Üniversitesi, Geleneksel Türk Sanatları
zulbiye@akdeniz.edu.tr, *ORCID*: <https://orcid.org/0000-0001-9768-9921>

ÖZET

Osmanlı döneminde minyatür sanatı, süsleme ya da estetik ifade biçimi olmasının yanında, tarihi olayların yazılan metinlerinin görselleştirilerek ifade edilmesiyle önemli bir görev üstlenmiştir. Günümüzde yapıldığı dönemlere ve olaylarına ışık tutan minyatürlü eserler tarihi belge niteliği taşıdığından ayrıca önem kazanmıştır. Osmanlı dönemi XVI. Yüzyılında sanatçı Matrakçı Nasuh’un şehir minyatürleri, o dönemin mimari ve doğal dokusunu tarihi gerçeklikleri ile görselleştirerek bizlere sunmaktadır. Matrakçı Nasuh, Osmanlı coğrafyasını gözlemlerine dayanarak, o anın gerçekliğini ve düzenini birlikte topografik görünüm olarak minyatürleştirerek tarihe özgün eserleri belgelemiştir.

Bu araştırmada, Matrakçı Nasuh’un oluşturduğu “Beyan-ı Menazil-i Sefer-i Irakeyn -i Sultan Süleyman Han” da bulunan şehir silüetlerinin minyatürleri bir bütün olarak “belgeleme sanatı” nezdinde değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Minyatür, Matrakçı Nasuh, Belgeleme, Şehir Silüeti, Osmanlı Sanatı

Giriş

Osmanlı minyatür sanatı tarihsel anlatımı ve estetik içeren tasvirleri ile tarihimizi ışık tutmaktadır. Minyatür, çoğunlukla eski yazma kitaplarda görülen ışık, gölge ve hacim duygusu yansıtılmayan küçük, renkli resim sanatı olarak tanımlanmaktadır (T.D.K.). Bir başka tanımda ise, minyatürler tarihi metinleri anlama ve bu metinlere görsel zenginlik kazandırmak için kullanılan açıklayıcı resimler olarak da açıklanmaktadır (Karahana, 2025, s. 3). Genel tanım olarak ise yazma eserlerde anlatılan olayların görselleştirmek üzere yapılan kitap resimlerine denilmektedir (Mahir, 2005, s. 15).

Bir kültürün tarihini belgeleme aracı olarak minyatür sanatı Osmanlı devletinde sıklıkla kullanılmıştır. Osmanlı sanat kurumlarının açılması ile XV. Yüzyılın ilk yarısında Bursa’daki atölyede üretilen tezhip içeren yazma eserlerden günümüze örnek ulaşmamıştır. Bu dönemin sonlarına doğru Edirne ve Amasya’da yeni

nakkaşhanelerin kurulması ile bu kurumların işlev ve üretim kapasitesi artmış, Osmanlı süsleme sanatının gelişiminde belirleyici bir evre yaşanmıştır (Gürşen, 2021, s. 16).

En erken tarihli minyatürlü yazma şair Ahmedi'nin İskendername' sinin 1416 da Amasya'da yapılan tarihli kopyasıdır (Mahir, 2005, s. 42). Daha sonraları yapılan Şehnameler ise yapıldığı dönemin önemli olaylarını belgeleyen, bunu minyatürleştirerek görsel belge niteliği taşıyan eserlerdir. Şehnameler, Osmanlı Padişahlarının kendilerinden önceki padişahları ve önemli olayları içermektedir (Mahir, 2005, s. 91). Gazavatnameler ise belirli savaşı, seferi ayrıntılarıyla anlatması açısından tarihin bilinmesine katkı sağlamaktadır. Gazavatnamelerin minyatürleştirilmesini ilk yapan Matrakçı Nasuh'tur ve eseri "Beyan-ı Menazil-i Sefer-i Irakeyn" dir (Mahir, 2005, s. 95). Silsilenameler Osmanlı Padişah soyunu Hz. Adem'den başlayarak tüm din ve tarihi büyüklerine bağlayan resimli yazma eserlerdir. İlk kez III. Mehmet (1595-1603) döneminde Bağdat'ta hazırlanmıştır (Mahir, 2005, s. 95). Sürnameler ise padişah şehzadelerinin sünnet düğün şenliklerini anlatan minyatürlü yazmalardır. İlk III. Murat döneminde (1574-1595) hazırlanmıştır. Saray divan kâtibi İntizami mahlaslı ve Bosna kökenli yazar tarafından hazırlanan eser Nakkaş Osman tarafından minyatürleştirilmiştir (Mahir, 2005, s. 99). Tarihsel konuların minyatürleştirildiği eserlerden biri de Kanuni Dönemi olaylarını anlatan Koca Nişancı Celalzade Mustafa Çelebi'nin yazdığı Tabakatül Memalik fi Derecatı'l-Mesalik isimli eserdir. Bu dönemde yazılan bir diğer önemli eser Piri Reis'in Kitab-ı Bahriye'sidir (Mahir, 2005, s. 108).

Osmanlı Minyatür sanatının gerçek temelleri Kanuni Döneminde atılmış, klasik üslup XVI. yüzyıl ikinci yarısında oluşturulmuştur. Osmanlı saray nakkaşları tarihsel olayları kendilerine özgü gerçeklik ile dönemin önem arz eden olaylarını ve kişilerini doğru bir şekilde belgeleme yoluna giderek İslam minyatürcülerinden ayrılmıştır (Renda, 1975, s. 29). El yazmalarında yer alan ayrıntılı işçilik ve sembolik öğelerle zenginleştirilen minyatürler, yalnızca bir süsleme unsuru değil, aynı zamanda üretildikleri dönemin kültürel yapısını, dinî inanışlarını ve bilimsel düşünce biçimini yansıtan çok katmanlı görsel belgeler olarak değerlendirilmektedir.

Bir sanat eserinin oluşum süreci, sanatçının yaşadığı çağın toplumsal, kültürel ve düşünsel koşullarından bağımsız düşünülememektedir. Sanatsal yaratım, bireysel bir ifade alanı olmasının yanı sıra, dönemin sosyal dokusu, estetik değerleri ve zihinsel iklimiyle de şekillenmektedir. Bu bağlamda, Osmanlı nakkaşlarının anlatım tarzı, sadece görsel bir ifade biçimi olarak değil, aynı zamanda dönemin toplumsal ve kültürel yapısının izlerini taşıyan bir kompozisyon anlayışı üzerinden değerlendirilmelidir. Bu anlayış, mimariyi kesitler hâlinde ele alan düzenlemeler, birbirinden bağımsız sahnelerin üst üste yerleştirildiği çok katmanlı yapılar, figürlerin fiziksel gerçekliğe göre değil olay içerisindeki işlev ve önem derecelerine göre tasvir edildiği ölçek anlayışı ve detaylı topografik unsurlar

aracılığıyla biçimlenmektedir.

Topografik çizimle ön plana çıkan XVI. Yüzyıl sanatçısı Matrakçı Nasuh' un minyatürleri, tarihi olayları yansıtan yeni bir resim stiline ilk örneklerini oluştururken İran etkisinde kalan bu sanatta kendi stilini yaratarak bu etkiden sıyrıldığı da görülmektedir (Arık, 1975, s. 5).

Hun'a göre Matrakçı Nasuh, gördüklerini değil, gördüklerinin kavramlarını resme geçirmiştir. Tasvirlerinde insan figürlerine yer vermezken, mekân, bitki örtüsü, burada yaşayan hayvanlar, yapılar ve meydanlar ayrıntılarıyla gösterilerek kendi bütünlüğü içinde yer alır. Bu yüzden Matrakçı Nasuh'un tasvirleri insanı merkezine yerleştirmeyen, gerçekliği fizik dünya ile sınırlandırmayan, değişimden ziyade değişmeyen peşinde olan, zamanı ve mekânı eylemin içinde gerçekleştiği bir kap olarak değil de eylemi biçimlendiren unsurlar olarak gören bir görme biçiminin ürünüdür (Hun, t.y.,s. 6).

Kanuni'nin İran seferinde yanında olan ve bu seferin her ayrıntısını belgeleyen Matrakçı Nasuh'un "Beyan-ı Menazil-i Sefer-i Irakeyn" (Mecmu'-ı Menâzil) ni, harita, coğrafya ve sanatın birlikte kullanıldığı eşsiz bir eserdir. Matrakçı Nasuh'un şehir silüetleri minyatürleri o dönemi belgeleme ile aktarımına iyi bir örnek teşkil etmektedir. Şehirler, kuşbakışı bir bakış açısıyla, ayrıntılı mimari yapıları, doğal tabiatı ve şehirlerin köprü, kale, yollarıyla birlikte minyatürleştirilmiştir. Minyatürlü bu belge niteliğindeki eserler hem bir estetik ifade hem de bir tarihsel veri kaynağı olarak tarihi belge olarak bu sanatın erken örneği sayılabilir. Bu çalışmada, Matrakçı Nasuh'un minyatürleri "belgeleme sanatı" kavramı üzerinden ele alınmakta olup, onun şehir tasvirleri biçimsel, kartografya ve kültürel olarak nitel literatür araştırması yapılarak açıklanmaya çalışılmıştır.

Kavramsal Çerçeve

Sanat, toplumların tarihi boyunca sadece estetik anlamlar taşıyan üretim alanı değil yapıldığı dönemin olaylarını, kişileri ve toplumun yaşam döngülerini yansıtan belge olarak değerlendirilmektedir. Özellikle görsel sanatlarda, sanatçının gözlemleri, deneyimlerini yansıttığı eserleri, eski tarihlerden günümüze ulaşan görsel arşiv niteliği taşımaktadır (Aydın, 2012, s. 148).

Farklı tarihi dönemlerde disiplinler arası alanlarda oluşturulan eserlerin belge değerinin ölçülendirilmesinde çeşitli araştırma tekniklerinin (arşiv-rapor araştırmaları, karşılaştırmalı tarihsel araştırmalar, nitel içerik analizi, toplumbilimsel ve ruhbilimsel çözümleme, göstergebilimsel ve söylem bilimsel çözümleme v.s.) birlikte kullanımı gerekli olmaktadır. Ancak öncelikle eser üzerinde yapılacak anlatı çözümlemeleri bize o eserin belge niteliği ve belgesel yönü hakkında ilk bilgiyi verecektir (Yakut, 2014, s. 3).

Mollaoğlu ve Türkdogan belgelendirme hakkında; sağlık, siyaset, sanat gibi insanı ilgilendiren her alanda başvuru önemli bir uygulama olduğunu anlatırken, sanatsal belgelendirmelerin varlığı da oldukça eskiye dayandığını vurgulamaktadırlar. Ayrıca farklı toplumsal olaylara tanıklık eden sanatçının kendi bakış açısıyla yaşananları bir sanat yapıtına dönüştürerek bir belge olarak günümüze taşıdığını belirtmektedirler (Mollaoğlu-Türkdogan, 2023, s. 788).

Bir sosyal yapının hem dününü hem de bugününü tanımlayabilen en açık gösterge sanat eseridir. Hiçbir kanıt sanat eseri kadar ikna edici değildir. Bu nedenle toplumlar kendi toprakları üzerinde var edilen ya da kendi ırklarını geçmişlerini gösteren sanat eserlerine önem vererek onları koruyup kollarlar (Erinç, 2013, s. 105).

İnci'ye göre sanat eserlerinin belgesel değeri, üretim amacına göre değişmektedir. Doğrudan belge niteliği taşıyan eserlerde bilgi ve estetik öne çıkarken, dolaylı belge niteliğindeki kurgulama belirleyici bir unsurdur. XVI. yüzyıl Osmanlı minyatürleri bu bağlamda genellikle doğrudan belgesel nitelik taşır; minyatür anlatısı bilgi ve estetik temeline dayanır. Gerçeği gözlem ve betimleme yoluyla ortaya koyma çabası, minyatür sanatını epik anlatıya yaklaştırmaktadır (Yakut, 2014, s. 6).

XVI. yüzyıl Osmanlı minyatür sanatçısı Matrakçı Nasuh'un şehir tasvirleri zaman, olayın geçtiği mekânda bir anı anlatmaktadır. Ancak her şehir, Osmanlı coğrafyasının bir halkası olarak bir araya gelmekte ve olay örgüsü tamamlanmaktadır. Bu nedenle Nasuh'un eseri, **zamanın görselleştirilmesi olarak da değerlendirilebilir**. Matrakçı Nasuh'un hazırladığı minyatür tarzı, o dönemde Avrupa'da kullanılan örneklerine tarz olarak benzediği düşünülmektedir. Batı coğrafyasında şehir planlarını perspektif görünüşüyle çizen ünlü sanatçı Cristoforo Boundelmonti'dir (Görsel 1). O'nun İstanbul'u perspektif olarak çizdiği resim 1422 tarihlidir. Matrakçı Nasuh'un bu tarz eserlerden haberdar olduğu ve etkilendiği düşünülse de onun eserleri daha fazla ayrıntı ve yeni bir üslup içermektedir (Unat, s.1-19).

Matrakçı Nasuh'un eserlerini, o dönemin diğer eserlerinden farklı kılan ayrıntı, geçilen şehir ve kasabaların adlarının kaydedilmesine önem vermesi ve gerçekçiliğini yansıtarak belge niteliğini taşıyan eserler oluşturmalarıdır. Bu eserlerin, o dönemin şehirlerine ve mimarisine ilişkin belgeler niteliğinde olması tarihçilik ve şehircilik anlayışları bakımından büyük önem taşımaktadır (Özgül, 2012, s. 186).

Görsel 1. Cristoforo Buondelmonti'nin çizdiği 1422 tarihli Konstantinopolis ve Pera'yı gösteren haritası
(Unat, s.5)

Matrakçı Nasuh'un en önemli eseri olan Beyan-ı Menazil-i Sefer-i Irakeyn-i (Mecmu'-ı Menâzil), Kanuni Sultan Süleyman'ın 1534–1536 Irak'a ilk seferini konu alır. Matrakçı Nasuh bu eserinde özenli çalışmış, seferin tarihiyle birlikte Osmanlı ordusunun sefer sırasında geçtiği menzil rotalarını aslına uygun minyatürleştirmiştir. Bu minyatürler ile seferin başlamasını. Sebebini, harekete geçişlerini anlatmıştır. Tebriz'e kadar olan geçtikleri yerlerin isimlerini ise toplu biçimde yazmıştır. Sonra yedi iklimden bahsederek bu bölgelerde bulunan belde, ülke adlarını sıralayarak menzilleri isimleriyle akarsuları, gölleri, dağları, tepeleri, köprüleri, ağaçları, bitkileri birlikte minyatürleştirerek belgelemiştir. Kanuni bu sefer sırasında gidiş-dönüş güzergahını farklı yolları kullanarak gerçekleştirmiştir. Giderken Sivas- Erzurum, dönüşte Diyarbakır-Halep yolunu kullanmıştır. Yapılan bu eser o dönemin şehirlerini ayrıntı barındıran biçimde minyatürleşmesi bakımından değerlendirildiğinde belge niteliği taşıması yanlış olmasa gerek. Bu çizimlerin topografik ve mimari açıdan doğruluk payının olduğu bilinmektedir (İhsanoğlu ve Şeşen, 2000, s. 43) (Aydemir, 2021, s. 41).

Beyan-ı Menazil-i Sefer-i Irakeyn-i ve Şehir silüetleri

Matrakçı Nasuh'un Beyan-ı Menazil-i Sefer-i Irakeyn-i kırmızı renkli makoren deriyle kaplıdır. Yazma, günümüzde İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesinde (T.5664) yer almaktadır. Bu eser doksan sayfalık bir metin, yüz yedi minyatür ve yirmi beş resimli metinden, 23x31.5 cm boyutlarında yüz dokuz varak yani iki yüz on sekiz sayfadan meydana gelmektedir (Aydemir, 2021, s. 49).

Bu eserde yer alan şehir silüetleri, klasik Osmanlı minyatür estetiğini aşarak gözleme dayalı bir coğrafi gerçeklik anlayışını ortaya koymaktadır. Matrakçı Nasuh, her kenti kuşbakışı bir açıyla betimlemiş; camiler, hanlar, köprüler, surlar ve yolları ayrıntılı biçimde göstermiştir. Ancak bu gerçekçilik, perspektif esasına değil, bütünsel algıya dayanır. Figür içermeyen bu eserde İstanbul, Bitlis, Bağdat ve Halep manzara tasvirleri hayal yerine gözlemciliğe dayanan çizimler barındırmaktadır (Arık, 1975, s. 5-6). Matrakçı Nasuh İstanbul'dan Tebriz'e, oradan Sultaniye 'ye ve Bağdat'a gidiş, Halep-Diyarbakır üzerinden dönüş güzergahında konaklanan veya geçilen yerler tanıtılmaktadır. Geçilen yerlerin din büyüklerinin isimleri yazılmış, türbelerin resimleri yapılmıştır. Anıtsal eser fazlalığı olan yerleri ve uzun kalın şehirleri iki sayfa üzerinde ayrıntılı belgelemiştir (Görsel 2) (Bağcı, Çağman, Renda ve Tanındı, 2006, s. 75).

Beyan-ı Menazil-i Sefer-i Irakeyn-i minyatürlerinde insan tasvirine yer verilmemiş, bazen süsleme amacıyla hayvan figürleri kullanılmıştır. İnsansız manzara tasvirleri olarak değerlendirilen bu resimler ile minyatür sanatının geleneksel kalıplarından bir dereceye kadar kurtulan "Osmanlı manzara ressamlığı" diye yeni bir tür başlamaktadır (Aydemir, 2021, s. 49).

Görsel 2. Matrakçı Nasuh'un İstanbul tasviri

(https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Dosya:Matrak%C3%A7%C4%B1_Nasuh_-_%C4%B0stanbul.jpg).

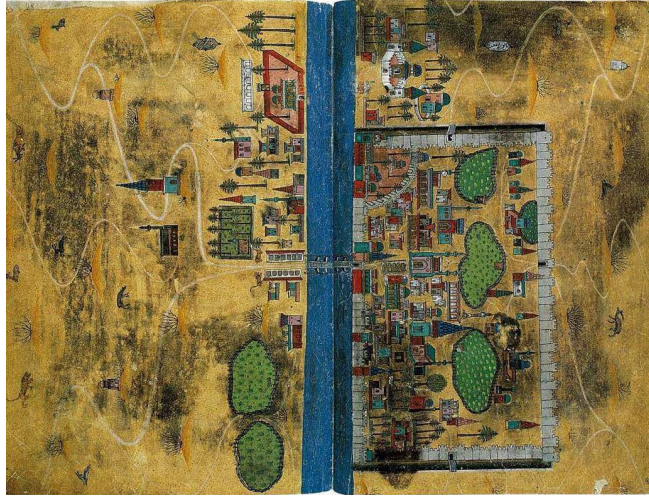
Matrakçı Nasuh Beyan-ı Menazil-i Sefer-i Irakeyn-i isimli eserinde, sefer tarihiyle birlikte sefer sırasında ordunun geçtiği şehir, kasaba, köy ve diğer menzillerin asıllarına uygun resimlerini yaparak, bunların o sırada hangi

iklimde bulunduğunu ve kentler arasındaki mesafeleri göstermiştir. İstanbul'dan başlayan yolculuk Gebze, İzmit, İzmit, Kütahya, Konya, Niğde, Kayseri, Sivas, Erzincan, Erzurum, Tebriz, Sultaniye, Hamedan üzerinden Bağdat'a varmıştır. Bu çevredeki kutsal yerlerin dolaşılmasından sonra dönüş yolculuğu başlamıştır. Dönüşte uğranan kentler arasında Tatvan, Bitlis, Diyarbakır, Halep, Adana, Eskişehir (Görsel 3-4-5) dikkati çeker. Bu eser topografik ve şematik bir karakter taşımaktadır. Aynı zamanda mimarlık tarihi için eşsiz bir kaynak ve önemli bir belge özelliği taşımaktadır. Büyük ustalıkla çizilen tasvirler tamamen renklendirilmiş ve gerçeğe uygun çizilmişlerdir (Aydemir, 2021, s. 49).

Görsel 3. Eskişehir Minyatür tasviri (Aydemir, 2021, s. 394).

Yazmadaki minyatürler sefer sırasında konup geçilen yerlerin adeta bir haritası niteliğindedir. Yazmada sefer boyunca konaklanan yerler resmedilmiş, alışveriş gibi sıradan gündelik olaylar anlatılırken aynı zamanda siyasi ve idari yapıdan da bahsedilmektedir. Şehirlerin resmedildiği bu topografik minyatürler, geçmişten günümüze kalan değerli görsel belgeler niteliğindedir. “Bu dönemde yapılmış haritalar ve topografik manzaralar var olan portolan haritalarının etkisiyle üretilmişlerdir” (Aydemir, 2021, s. 50).

Görsel 4. Bağdat minyatürü (Bağcı vd. 2006, s.77).

Beyan-ı Menazil-i Sefer-i Irakeyn-i isimli minyatürlü yazma eserde İznic, Konya, Sivas, Erzurum, Diyarbakır, Eskişehir, Seyitgazi gibi yerleşimlerde bulunan günümüze kadar ulaşmamış anıtsal yapıları, kubbeli, minareli, cephelerini ayrıntı barındıracak biçimde mimari yapı üsluplarını tasvir etmektedir. Bu yörelerin bitki örtüsünü, nehirlerini, göllerini o yöreye özgü biçimde minyatürlere yansıtmıştır. İnsan figürü bulunmayan bu minyatür eserlerde o yöreye özgü hayvan tasvirlerine de yer verilmiştir (Bağcı vd. 2006, s.76). Böylece eser bir coğrafya atlası olarak XVI. yüzyıl başlarında Anadolu, Batı İran ve Irak'ın kent tipolojilerini, kentlerdeki büyük binaları, kentleri tanıttığı gibi yol üzerinde ve kentleri çevreleyen orman ve bahçelerde bulunan ağaç türleri ve av hayvanları hakkında da açık bilgiler vermektedir. Ayrıca bu minyatürlerin şehir planlamacılığında ayrı bir önemi vardır (Aydemir, 2021, s. 51).

Görsel 5. Kayseri şehir minyatürü (Aydemir, 2021, s. 132).

Osmanlı İmparatorluğu geniş bir coğrafyaya yayılmış olup şehirleri dünya için de önem taşımaktaydı. İstanbul dışındaki şehir tasvirleri genellikle sefere çıkan orduların güzergahlarına odaklanır ve fetih anlatılarını yansıtır. XVI. yüzyılda yazmalarda sıkça görülen bu şehir manzaraları, Doğu sınır bölgelerini tanıtmak ve bu bölgelerin güvenliğini sağlamanın zorluklarını göstermek amacıyla yapılmıştır (Hun, t.y., s.10).

Matrakçı Nasuh'un hazırladığı Beyan-ı Menazil-i Sefer-i Irakeyn-i isimli minyatürlü yazma eser "Menzilname" olarak değerlendirilmektedir. Savaş nedeniyle çıkılan seferlerde konaklama alanları ve bu konaklama alanlarının arasındaki mesafeleri, bunun yanında yolların durumunu bilgiler içeren yazılar ile menazilnâme tarzını bu eser ayrıntılı biçimde anlatmaktadır (Aydemir, 2021, s. 49) (Gürşen, 2021, s. 26). Bu eser, dönemin Osmanlı ordusunun kudretini, savaş stratejilerini ve askeri teşkilatın işleyişini ayrıntılarıyla yansıtarak adeta bir tarihsel tanıklık görevi üstlenmektedir.

SONUÇ

Tarihi belge olarak minyatürler geçmişini günümüze taşıyarak görsel hafızayı taze tutmaktadır. Matrakçı Nasuh'un şehir silüetlerini konu alan minyatürleri, Osmanlı sanatının yalnızca estetik bir ifadesi olmanın ötesinde, görsel belgeleme ve tarihsel kayıt işlevi de gören eserlerdir. Onun eserlerinde şehirler, kuşbakışı bir perspektifle betimlenmiş, mimari ve doğal unsurlar ayrıntılı biçimde gösterilmiştir. Bu yaklaşım, minyatürün hem bir sanat ürünü hem de bir tarihsel belge olarak işlev gördüğünü ortaya koymaktadır.

Matrakçı Nasuh'un minyatürlerinde kişisel gözlem, bilgi ve estetik iç içe geçerek oluşturulmuştur. Şehir tasvirleri,

yalnızca fiziksel mekânı değil, aynı zamanda Osmanlı toplumunun kültürel, ekonomik, askeri ve ideolojik düzenini yansıtmaktadır. Bu bağlamda, Nasuh'un çalışmaları, görsel hafıza işlevi görerek dönemin kent dokusunu ve sefer güzergâhlarını günümüze taşıyan birer tarihî belge niteliği kazanmaktadır. Sanatçının matematik ve geometriye olan ilgisi, minyatürlerinin düzeninde belirgin bir yapı hissi yaratmaktadır. Her şehir tasviri, düzenli bir oran ve simetri anlayışıyla oluşturulmuştur. Bu durum, onun yalnızca bir sanatçı değil, aynı zamanda bir "gözlemci bilim insanı" olduğunu da göstermektedir.

Matrakçı Nasuh'un minyatürlerinde kullandığı kuşbakışı çizimlerini haritacılık ve sanat ile birleştirmesi yeni bir tarzın yaratıldığını düşündürmektedir. Matrakçı Nasuh'un bu tarzı klasik harita çizim anlayışından farklı olarak, mekânları görerek algılamış ve kavramsal gerçekliğini ön plana çıkarmıştır. Böylece, onun eserleri modern coğrafya ve kartografya araştırmaları için de değerli bir referans oluşturmuştur. Yapmış olduğu bu betimlemeler, kentleşme, yapıların tarzı, çevre düzeni, yapıların insanların hizmetine ne şekilde sunulduğunu bize göstermesi açısından tarihi ve kültürel bir öneme sahiptir. XVI. yüzyıl kentleri ile kale ve kent yapılarının bu betimlemelerde sunulması, bu tasvirlerin adı geçen yüzyılın kültürünü, yaşayışını yansıtmayı, şimdiki ve gelecek nesillere bu bilgilerin görsel olarak aktarılması açısından önemli bir durum yaratmaktadır.

Kaynakça

- Arık, R., (1975) Batılılaşma Dönemi Anadolu Tasvir Sanatları, Türkiye İş Bankası Yayınları: İstanbul.
- Aydemir, S., (2021) İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesinde Bulunan T5964 Numaralı Beyan-I Menazil-İ Sefer-İ Irakeyn Yazmasındaki Kale ve Kent Görünümlü Minyatürlerden Örnekler (Yüksek Lisans Tezi), Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aydın, S., (2012) Çağdaş Sanatta Belgelemenin Yeri, Sanat Dergisi, (22), 147-156.
- Bağcı, S., Çağman, F., Renda, G. ve Tanındı, Z. (2006) Osmanlı Resim Sanatı, 1. Basım, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı yayınları: Ankara.
- Erinç, S. M., (2013) Sanat Sosyolojisine Giriş, II. Baskı, Ütopya yayınevi: Ankara.
- Gürşen, M., (2021) Matrakçı Nasuh'un "Menazilnâme" Adlı Eserinde Topkapı Sarayı Gösterimi ve Yapı Önerileri (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hun, V., K., (t.y.) Matrakçı Nasuh'un "Beyan-I Menazil-İ Sefer-İ Irakeyn Süleyman Han" İsimli Eserinin Göstergebilimsel Açısından Analizi, https://www.academia.edu/102844271/MATRAK%C3%87I_NASUH_UN_BEYAN_I_MENAZ%C4%B0L_%C4%B0_SEFER_%C4%B0_IRAKEYN_S%C3%9CLEYMAN_HAN_%C4%B0S%C4%B0ML%C4%B0_ESER%C4%B0N%C4%B0N_G%C3%96STERGEB%C4%B0L_%C4%B0MSEL_A%C3%87IDAN_ANAL%C4%B0Z%C4%B0 (Erişim tarihi: 9.08.2025).

İhsanoğlu, E. ve Şeşen, R., (2000) Osmanlı Coğrafya Literatürü Tarihi, IRACA (İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi): İstanbul. 1. cild.

Karahan, A. N. (2025) Osmanlı Minyatürlerinin Dijital Evrimi, MUJAD, 16 /1, 1-23.

Mahir, B., (2005) Osmanlı Minyatür Sanatı, Kabalcı Yayınevi: İstanbul.

Mollaoğlu, S., ve Türkdoğan, T. (2023) Dökümantasyon: Bir Sanat Pratiği, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (Dicle Üniversitesinin 50. Yılına Özel 50 Makale), 786-804.

Özgül, G. E., (2012) Farklı Bir Görme Biçimi Olarak Tasvir: Matrakçı Nasuh'un Topografik Tasvirleri, Millî Folklor, 24/ 96.

Unat, Y., 16. Yüzyılda Osmanlılarda Çok Yönlü Bir Bilim İnsanı: Matrakçı Nasuh, https://www.academia.edu/9872091/16_Y%C3%BCzy%C4%B1lda_Osmanl%C4%B1larda_%C3%87ok_Y%C3%B6nl%C3%BC_Bir_Bilim_%C4%B0nsan%C4%B1_Matrak%C3%A7%C4%B1_Nasuh (Erişim Tarihi: 08.08.2025).

Yakut, İ., (2014). Osmanlı Minyatürü ve Belgesel Sinema Sanatının Ortak Anlatı Özellikleri. Kalemişi, 2 (3), s.1 10.

Renda, G., (1977) Batılılaşma Döneminde Türk Resim Sanatı 1700- 1850, Hacettepe Üniversitesi Yayınları: Ankara.

https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Dosya:Matrak%C3%A7%C4%B1_Nasuh-%C4%B0stanbul.jpg (Erişim Tarihi: 9.08.2025).

T.D.K. Minyatür: <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim tarihi: 8.08.2025).